

21. Klíč, ptáci a čeština, s. 11 (H. Slavíková, *Klíč je na vaší straně*, rež. M. Bureš, ČRo Olomouc; J. Vedral, *Simurgh – Mluva ptáků*, rež. D. Dudík, ČRo 2).

Literární noviny, ISSN 1210-0021, roč. XV

52. 1. Rádio. Ať žije Meteor, s. 27.
 2. RÁDIO. Pamětníci na Šestce, s.13 (memoáry V. Justla a V. Vaška na ČRo 6).
 4. RÁDIO. K umění přes prožívání světa, s. 13 (rozhovor L. Jaklové s V. Koubkem na Vltavě).
 6. RÁDIO. Odposlech, námět pro fonografii, s. 13 (Ian McEvan: *Nevinný*, ČRo 3, dramaturgie J. Kolář, rež. L. Smoček), s. 13.
 12. RÁDIO, s. 12 (Praha, Host do domu, Jak to vidí; Vojtěch Cepl /s R. Tamchynou/, Marie Svatošová /s M. Retkovou).
 15. RÁDIO. Nemocnice za okrajem pravdy (Praha, J. Dietl: *Doktor Marcus a jeho rod*, rež. J. Kodeš), s. 13.
 19. RÁDIO. S humorem na rozhraní života a smrti, s. 13 (Vltava, C. Makhele: *Bajka o lásce, pekle a márnici*, rež. Lída Engelová).
 21. Dalšíh osm her (Květa Legátová: *Posedlá a jiné příběhy*, Paseka, Praha a Litomyšl 2004, recenze výboru z her).
 22. Slyšeno rozhlasem, s. 13. I. Hezky česky (jazykový koutek s tipy pro další vydání slovníku floskulí V. Justa); II. Sobotní aperitiv (*Příběhy malého námořníka*, ČRo Ostrava. Knížky R. Pospíšila, alias Jarmila Pavláta, autorská fonografie rež. Marka Pivovara).
 23. Nic z toho, co říkám, nemá zobecňující platnost. Jan a Honza Vedralovi: *Jiří Horčíčka, rozhlasový režisér*, Větrné mlýny, Brno 2003, recenze knihy), s. 12.
 26. RÁDIO. Rasismus „pravý“ a rasismus účelový, s. 13. Pondělní kritický klub stanice Vltava, tentokrát o antisemitismu.
 30. RÁDIO. Neznámý o zapomenutém a zanikajícím. V Chebu žijící rusínský historik Ivan Pop vzpomíná. Vltava, rež. A. Zemančíková. Upravené též jako doslov in Pop, Ivan: *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*, Libri, Praha 2005.
 32. RÁDIO. Klasika a „klasika“, s. 13. Pohádky na ČRo 2. A. Lindgrenová: *Ronja, dcera loupežníka*, rež. K. Weinlich; A. Jurásková: *Čertovský Brnkán*, rež. J. Berger.
 33. RÁDIO. Zážitek estetický i noetický, s. 13 (*V stalingradských zákopech IV. Někrasov*, rež. V. Rusko).
 37. RÁDIO. Abrahámoviny rokenrolu, s. 13 (J. Halas: *Deset rocků, které otřásly světem*, Vltava 2004).
 38. RÁDIO. Lovci zvuku (dokumentární fonografie, 52. fonofestival, tentokrát v Paříži).
 45. RÁDIO. Reportáž o natáčení dokumentu, s. 13 (dokument Z. Boučka a J. Škápíkové *S Romy do Osvětímí*, Vltava).
 49. RÁDIO. Zavola jsem si do Šestky, s. 12 (kritický pořad *Člověk a kultura* na ČRo 6).
 52. RÁDIO. Na Štědrý den, s. 13 (*Betlém*, texty Klementa Bochořáka v režii Zdenky Fleglové).

2005

A2, ISSN 1801-4542, roč. I

5. Z historie sci-fi, s. 10 (inscenace ČRo 2, A. R. Bělajev: *Člověk obojživelník*, rež. V. Gromov).
 7. Směry, hnutí, ideologie, ba i úchytky, s. 9 (cyklus ČRo 3 *Ismy po česku*).
 11. Spíš strážný, než anděl, s. 10 (inscenace hry V. Havla *Anděl strážný*, ČsRo 1968, rež. Josef Melč; německá a anglická verze ČRo 7, 2003 a 2004).

Dívaldelní noviny, ISSN 1210-47, roč. XIV

1. Pohádky z jalové krávy, s. 11. (Vánoční cyklus pohádek J. Mahena na Vltavě).
 3. Tobogan bez přesahu, s. 11.
 4. Klaun bez přívlastků, s. 11. (Werichovské pořady na ČRo v prvním únorovém víkendu – u příležitosti 100. výročí narození.)
 7. Až přijde kozel..., s. 11 (Člověk a kultura na ČRo 6; o dokumentu ČT K. Hyního a P. Taussiga *Návrat do neobyčejných let* – s V. Jasným).
 8. Multikulturalismus a multimediálnost (v nejlepším slova smyslu), s.11, (rozhl. účast na festivalu Tvůrčí Afrika; Kossi Efoui: *Převozníkův malý bratr*, rež. L. Engelová).
 11. Muž, žena, Dcera a Syn, s. 11 (I. Volánková: *Konec*, rež. J. A. Pitínský).
 13. Ismy po česku, s. 11. *Terorismus*, rež. B. Janečková
 15. Přehledka českého radiodokumentu, s. 11. Cyklus ČRo 3, *Ismy po česku*.
 17. I prezident má raději rozhlas, s.11. Referát o 14. roč. Prix Bohemia Radio.
 19. Kultura v éteru (nejen ta politická), s. 11 (komentáře a rozhovory o kultuře na Radiu Classic).
 21. O zneužívání andělů, s. 11 (F. Mitterer: *Zpověď*, rež. Aleš Vrzák).

Hospodářské noviny, ISSN 0862-9587

9. III. Rozhlas – z dobrého sluhu se stal zlý pán (článek o rozhlasovém vysílání znějícím ve veřejných prostorech), s. 8.

Literární noviny, ISSN 1210-0021, roč. XVI

2. RÁDIO. Radioman III aneb Lidstvo na kolotoči, s. 12. (Rec. knihy *Hovořil Jiří Ješ. Rozhlasové komentáře z let 1999-2003*, Radioservis, Praha 2004).
 9. RÁDIO. Neklasické myšlenky klasika, s. 13. (G. Maupassant: *Válka*. Esej četl v pořadu Psáno kurzívou na ČRo 3 Jan Kanyza v režii H. Kofránkové a dramaturgii P. Turka.)
 10. Arteterapie v praxi, s. 13. (Recenze knih Denisy Stříhakové *Na tom záleží* a *Na tom záleží II* a na nich založeného fonodokumentu Marka Janáče *Román o tom, jak jsem se zamilovala*.)
 13. Apolitický pamflet, s. 16. (Odpověď na polemický článek dramaturga P. Turka, který v LTN č. 12 obhajoval rozhlasové uvedení eseje G. Maupassanta *Válka* (viz 10. RÁDIO).

Týdeník rozhlas, ISSN 1213-2098, roč. XV

3. Rozhlas ušima studentů (Těž o aktuální situaci české rozhlasové kritiky), s. 20. (Úvodní článek k půlročnímu publikování textů, vzešlých ze semináře rozhlasové kritiky na katedře divadelní vědy FF UK v zimním semestru 2004).
23. Do Evropy se znalostmi jazyků – i toho našeho, s. 16, rec. měsíčníku ČRo 2 Hezky český.
31. Ismy mezi obecným a jedinečným, s. 16., kritika dok. cyklu ČRo 3 ISMY PO ČESKU.
41. Není nad čtení, když je co číst, s. 16, zářijové četby na ČRo (Daphne du Maurier *Bez motivu*, Petr Kostka v rež. H. Kofránkové).
47. Ovečky mají kopytka, s. 2 (chvála recitátora M. Kovářka).
51. Ismy se chýlí k závěru – doufejme jen dočasněmu, s. 16.

2006**A2, ISSN 1801-4542, roč. II**

11. Ovšem, s. 32 (ČRo 2, *Doktor Marcus a jeho rod*, rež. J. Kodeš, dramaturgie V. Ledvinková).
16. Dokumentovaná dokumentaristka, s. 18 (ČRo 3, memoáry D. Hochové).
41. Dobrá mouka z Větrných mlýnů, s. 10 (recenze souboru rozhlasových her J. Vedrala *Nezáměrná tetralogie plus jedna nechtěná hra navíc, Větrné mlýny*, Brno 2006).

Divadelní noviny, ISSN 1210-47, roč. XV

4. Ismy, doufejme jen v poločase, s. 11 (Klientelismus – I. Hoffman, Exhibicionismus – J. Škápíková, K. Ondroušková; ČRo 6, *Člověk a kultura*)
5. Dosti Dietla, s. 11 (ČRo 2, *Doktor Marcus a jeho rod*, rež. J. Kodeš, dramaturgie V. Ledvinková; R. Chandler: *Král ve žlutém hávu*, rež. A. Adamcová) cyklus ČRo 2 Dva v Africe, Jiří Anderle a Jiří Suchý, host S. Červená).
6. Couvání v čase až do dnešních dnů, s. 11 (ČRo 3, I. Bergman: *Malba na dřevě*, rež. V. Rusko; Léandre-Alain Baker: *Dny se vlečou, noci taky*, rež. L. Englová).
11. Pamětníci a klasik, s. 11 (ČRo 3, *Osudy*: Dagmar Hochová; S. Beckett: *Žhnoucí popel*, rež. J. Henke, 1991).
13. Rozhlasem proti zapomnění, s. 11. Jar. Bouček: *Sklouznutí k šibenici* (o Z. Kalandrovi, ČRo 3, rež. Vladimír Rusko; Etgar Keret: *Příběh o řidiči autobusu, který se chtěl stát bohem*, čte J. Ornest).
14. Tvůrce, který za dílem stál životem, s. 15 (*Nepromlčené případy Jaromíra Ptáčka*, ed. V. Faltýnek, Větrné mlýny, Divadelní ústav Praha, 2005).
15. Letem rozhlasovým létem, s. 11 (Nechť se točí – o krumlovském přírodním divadle, rež. P. Kuchtová; M. Hilský: *Divadlo svět, Richard III*; Historický klub – Richard Zimler o své knize *Poslední kabalista z Lisabonu*, 1998).
18. Prix Bohemia s vhladem do poroty, s. 11.
20. Od dramatu k deliriu „termens“, s. 11 (Kritický klub Vltavy).

22. Podíl práce na polidštění čerta, s. 11 (F. Dürrenmatt: *Proces o oslí stín*, rež. I. Chrz; J. Drda: *Zapomenutý čert*, rež. D. Dudík).

Hospodářské noviny, ISSN 0862-9587

5. VIII. Zábranu povídku oživil pořad v rádiu, s. 9 (J. Z., *Psovod Gerža*, rež. Jiří Vondráček, čte Michal Pavlata, ČRo 3, 28.7.).
22. VIII. Škvorecký na Vltavě: i četba má své zákony, s. 10 (ČRo 3, 18. 8., J. Š. *Zákony džungle*, čte Lukáš Hlavica, rež. Petr Turek).
  1. IX. Ivan Vyskočil: *Cesta do Úbic* (ČRo 2, 27. 8., rež. J. Horčíčka, 1967).
  2. X. Sudetští Romeo a Julie si telefonují (ČRo 7, M. Bambušek: *Pryč*, rež. J. Neumann).
10. XII. Význam brýlí pro středověkou vzdělanost, s. 14. Kritika rozhlasové inscenace *Jméno růže* u příležitosti jejího vydání v Radioservisu (rež. I. Chrz).

Literární noviny, ISSN 1210-0021, roč. XVII

37. S čím kdo zachází, s. 12. (Pokračování za pět minut, ČRo 3; J. Zábrana: *Psovod Gerža*; J. Hašek: *Šťastný domov*.)
40. Sešít svatyni, s. 12 (synagoga v Nové Cerekvi; ČRo 3, vzpomínky J. Koptý čte B. Navrátil).
43. Narozeniny žijících klasiků, s. 12 (Dva v Africe, Staří, ale dobří. J. Suchý a V. Havel).

Týdeník rozhlas, ISSN 1213-2098, roč. XVI

9. Ismy po česku v reprízách, s. 16.
18. Josef Henke – loutkář, s. 2.
19. Velikonoční nadílka rozhlasové stanice Vltava, s. 16 (E. Ocisková: *Velikonoce s Jakubem Janem Rybou*, rež. M. Jahodová; L. Jaklová: *Judaismus*; Sheridan: *Škola pomluv*, rež. J. Henke).
28. Memoáry jako seriózní historický pramen, s. 16 (ČRo 3, *Osudy*: Jaroslav Šedivý)
33. Cyklus z cyklu aneb Výběr na léto, s. 16 (Potulky knihami a časem, A. Přidal).
35. Vyšel unikátní soubor rozhlasových her, s. 16 (*Nepromlčené případy Jaromíra Ptáčka*, Větrné mlýny, Divadelní ústav Praha, 2005).
39. Léto budiž pochváleno, zvláště to rozhlasové, s. 16. ČRo 3: Pokračování za 5 minut (Škvorecký, Zábrana); Potulky knihami a časem - A. Přidal (o Fr. Bartošovi, o „apokryfní“ literatuře s kristovskou tematikou, o knize M. Čepelky *Fronta v Dolomitech*); I. Vyskočil: *Cesta do Úbic*, rež. J. Horčíčka 1967.
47. Čtyři plus jedna po Brněnsku, s. 16 (výbor rozhl. her A. Přidala, nakl. Větrné mlýny, Brno).
49. 20. století - čas špionů, úzkosti a strachu, s. 16 (6dílný seriál *Půlnoční pacient* podle románu E. Hostovského, dramaturgie J. Kolář, režie M. Jahodová).
50. Slovo k hudbě není zbytečné, s. 2 (obrana rozhl. komentářů k vážné hudbě).
50. Čtyři plus jedna Jana Vedrala, s. 16 (výbor rozhl. her J. Vedrala, nakl. Větrné mlýny, Brno).

PŘÍLOHA

Antologie světového rozhlasového feature (1974–2004)

I. část

Kolekce Mezinárodní rozhlasové konference – 30 let mezinárodního rozhlasového dokumentu

(The International Feature Conference Collection – 30 years of international radio documentaries)

Překlad Mgr. Andrea Hanáčková
(spolupráce Lenka Pospíšilová)

Překladatelské poznámky:

Text vychází ze sedmi sešitů (booklets), které vyšly jako příloha šestidílného CD boxu. V padesáti scénářích jsou zde zachyceny ukázky ze Zlatého fondu světového rozhlasového feature. CD box jsem poprvé viděla u Zdeňka Boučka a s ním jsem také poprvé konzultovala nápad všechno přeložit a zprostředkovat tak neznámý materiál širší odborné veřejnosti. Byl nadšen a jsem ráda, že jsem mu v tomto směru nezůstala dlužna splnění slibu.

Ke čtení následujících textů bude dobré uvědomit si následující:

1. Právě Zdeněk Bouček v roce 1992 definoval feature takto: „Feature ve své dnešní podobě ./ je zvukově nepaditý, příběhem či stavbou vyklenutý, ve struktuře zpravidla dynamický, často polyfonní, citlivě vyvážený a vždy plně autentický výsostně rozhlasový tvar v trvání od 15 až po 50 minut.“ Níže publikovaná studie P. L. Brauna osvětlí ještě další aspekty zacházení se zvukem ve feature. Zatímco česká rozhlasová tradice až na několik vzácných výjimek staví své dokumenty a feature na verbálním sdělení, v pracích, které přináší The IFC Collection, je možné vysledovat zvuk minimálně ve třech funkcích:
  - a) jako dominantní prvek rozhlasového feature, který nese nejdůležitější nebo zcela zásadní audiální informaci a sám o sobě působí jako prostředek narace;
  - b) jako zcela zásadní a neoddelitelný způsob vyprávění příběhu, který určuje atmosféru i celkové vyznění pořadu;
  - c) a teprve za třetí jako doplňující element verbálního sdělení.

Přepis rozhlasového feature je však schopen zachytit – a to ještě jen povrchně, pouze třetí případ. Proto je při čtení scénářů nutné si uvědomit, že **jde o čistě informativní překlad verbální složky pořadu s kusými informacemi o zvukové podobě výsledného díla.**

2. Samotní tvůrci CD boxu si jistě byli vědomi nutného zploštění jazykové specifičnosti při překladu jednotlivých feature z národních jazyků do angličtiny. Je dobré také připomenout, jak většinou takové překlady vznikají: autor do soutěže, na festival, případně na konferenci posílá pořad, který do angličtiny přeloží buď sám, nebo s přáteli, případně přes zahraniční oddělení domovského rozhlasu. Držela jsem v ruce řadu velmi amatérských překladů, přičemž bylo z poslechu originálu zřejmé, že se jedná o jazykově velmi bohatý pořad, pro nás v tu chvíli jen zčásti srozumitelný. Pro vydání The IFC Collection byly použity právě tyto překlady původních pořadů do angličtiny. **Následný text je vlastně překladem překladu.** Nelze jinak. Pro informativní potřebu je to dostačující, badatel by musel jít ke zdroji, k pořadu v jeho originální zvukové a jazykové podobě.
3. The International Feature Conference je přátelským pracovním setkáním tvůrců feature. Jeho smyslem není pořady srovnávat, hodnotit a vyhlašovat vítěze, ale navzájem se informovat o své práci a vytvořit atmosféru podpory. Aby bylo možné vyslechnout co nejvíce pořadů, vznikl dlouhodobě respektovaný úzus – neposlouchají se celé pořady, ale **jen jejich úryvky**. Podobně je koncipována i CD kolekce. Tato značka *././* tedy znamená, že pořad nějak pokračuje, případně, že se cosi odehrálo před začátkem uveřejněného úryvku z pořadu. Toto krácení není v žádném případě na úkor srozumitelnosti.
4. **Tučně tištěné poznámky kurzívou** pod titulkem pořadu jsou osobní poznámky editora CD kolekce Edwina Bryse. Kde jsem považovala za nutné, doplnila jsem kontext, autorskou poznámku, vysvětlivku, případně odkaz na další dostupný překlad díla.

5. Každý pořad má svůj originální způsob zápisu. Pro badatele jistě velmi užitečné, pro vydání tohoto typu matoucí. Zvolila jsem tedy **jednotnou úpravu podoby scénářů**. Tučně jsou vytištěna jména respondentů, případně průvodců pořadem, *kurzívou* pak veškeré scénické poznámky, informace o zvuku a hudbě, případně další doplňující údaje.
6. **Antologie vyjde ve dvou částech**, rozdělena téměř přesně na polovinu. CD box doplňují čtyři studie L. Marceaua, E. Bryse, P. L. Brauna a V. Madsen. Všechny budou součástí Antologie, dvě zde a dvě v příštím vydání Světa rozhlasu.
7. **CD box je dostupný** v Redakci rozhlasových her a dokumentů, Český rozhlas 3 – Vltava.

Laurent Marceau: Třicet let mezinárodní rozhlasové dokumentaristiky

/vedoucí Eurosonic, Radio Plus a EBU Radio/

Bylo to vlastně snadné!

Mohl bych začít nějakým oblíbeným výrokem o minulosti, současnosti a budoucnosti.

Znovu bych se mohl rozepsat o důležitosti archivů.

Ale to neudělám.

Základní idea byla a je stále zřejmá. Chtěli jsme něco provést s „tím“, s 30. výročím založení International Feature Conference.

Abychom se nějak vyrovnali s touto událostí světového významu, zrodila se myšlenka produkovat šestidílný CD set s výběrem nejlepších rozhlasových dokumentů. A tady to je, krásný výsledek naší vpravdě týmové spolupráce.

Velmi rád bych vyjádřil nejvřelejší dík **Edwinu Brysovi** (VRT Belgie), který pro rozhlasový feature představuje totéž, co James Brown pro soulovou hudbu – Pan Dynamit! Bez jeho neuvěřitelné energie, trpělivosti a obětavosti by se tento projekt neuskutečnil.

Jedna z dalších přezdivek Jamese Browna je „Božský otec“. A já bych rád sdělil svůj stejně vřelý dík „Božskému otci“ IFC a celého žánru feature **Peteru Leonhardu Braunovi**.

Nakonec děkuji organizaci EBU, všem hostům z rozhlasových institucí a nezávislým producentům, kteří tento projekt umožnili.

Žánr feature má jasnou budoucnost, ať už je založen na tradičních nebo zcela nových platformách (web, digitální vysílání). Mezi rozhlasovými posluchači bude vždycky hlad po skvělých rozhlasových dokumentech. Prosím tedy, užívejte si z tohoto CD setu svobodně a po libosti, ať vám chutná.

Přeji rozhlasovému feature dlouhý život!

Peter Leonhard Braun: Začátky The International Feature Conference

Mezinárodní rozhlasový dokument poloviny 60. let byla dosti nevábná břečka bez chuti a zápachu. Přestože většina zemí jakési rozhlasové dokumenty točila a některé produkovaly i docela zajímavé a průkopnické myšlenky, navzájem o sobě nevěděly. Byl to stav izolace, cosi jak noční pohled z útesu na vzdálené lodě a svítící body, bez možnosti kontaktovat se s nimi. Když jsem jel poprvé na Prix Italia v roce 1966 a chtěl si poslechnout rozhlasový dokument, seděl jsem v té místnosti sám.

Ta „doba ledová“ mezinárodního rozhlasového dokumentu byla charakteristická také rigidním formalismem a antikvární technickou výbavou. Rozhlasový dokument byla v podstatě ve studiu nahraná litanie, odvyprávěná nějakým hlasatelem; tedy narativní dramaturgie v žurnalistickém nebo literárním stylu, příbuzná nejspíše reportáži nebo eseji. Její hlavní úlohou bylo vždy prostě zprostředkovat informaci. „Brnění“ (The tingling), ten vzrušující potenciál rádia buď nikdo ani neznal, nebo ho ignoroval. Rozhlasový dokument fungoval jen jako mluvící hlava, která postrádala všechno to „dole“: hrudník, břicho – a hlavně genitálie.

První tři „majáčky“, z nichž jsem cítil touhu překračovat hranice, zasvítily z Holandska, Maďarska a Polska. Prvním z nich byl Bob Uschi, šéfkuchař rozhlasových dokumentaristů z NOS Hilversum, jenž za podpory tří dalších výzkumníků servíroval vynikající půlhodinové dokumentaristické menu každý týden; druhý – Lajos Lorand vynalezl investigativní radiofonii v Budapešti; tím třetím byl Witold Zadrowski z Varšavy, skvělý reportér s všesměrovým mikrofonem, produkuje perfektní originální zvukové dokumenty, jakkoli limitované mono-systémem. Jako pionýři uměleckého rozhlasového dokumentu fungovali také Francouzi; na scénu vstoupil Zagreb spolu s Dánskem a experimentující BBC. Změna byla ve vzduchu a přicházela zároveň z několika míst.

Radikální průlom ovšem nastal až s příchodem stereofonie. To byl čas Berlína, druhá polovina 60. let. Učili jsme se, jak popsat realitu lépe akusticky než verbálně. Zapomněli jsme na psací stroj a místo toho jsme používali nové dokumentaristické nástroje. Psali jsme mikrofonem, kazetovým magnetofonem, nůžkami a mixážním pultem. Bylo nesmírně vzrušující opustit studio a kanceláře, tradiční a technicky svazující otroctví a vejít do otevřeného svo-

bodného rozhlasového dokumentaristického prostoru. Znenadání jsme už nebyli připoutáni ke svým kancelářím a odsouzeni k pouhému psaní; svět patřil nám. Přenosný magnetofon nám dovolil opustit usedlé existence a stát se nomády a zároveň lovci, s mikrofonem místo zbraně.

Můj bože, jaký to byl pocit svobody! Už jsme nepsali o věci, točili jsme věc samotnou. Byli jsme akustickou kamerou, získávali jsme materiál v divočině a kompletovali ho v následující produkci. Této dokumentární práci jsme říkali „akustické filmy“. Ruchy a zvuky už nebyly pouhou ozdobou, doplňkem nebo ilustrací tématu nebo děje, staly se samy tématem. Neměly nadále hrát pouze podpůrnou roli, staly se vůdčím prvkem pořadu.

Zároveň slábl význam psaného a mluveného slova, z pozdějších produkcí někdy úplně zmizelo. Hlasy přestaly napodobovat studiové čtení scénáře. Byli tady živí lidé promlouvající živě a autenticky – tedy při živém natáčení. Byl to skutečný svět, nepředstírající realitu.

Nové a náročné pro nás bylo v té době naučit se psát „ušíma a pro uši“, reportovat, popisovat nebo ještě lépe komponovat. Jinými slovy – už nebylo možné psát chytré, informativně hutné a hezky formulované věty; bylo nutné ponořit se do originálního zvuku a využít jeho potenciál k vytvoření racionálních i emocionálních procesů, vytvářejících smysluplnou organickou komunikaci, organismus komunikace. Stejně jako skladatel myslí, vede a cítí své noty, i my jsme mohli zaznamenávat do svých dokumentů vlastní životní písně – písně tak živé, že bylo možné skrze rozhlas oslovovat a opravdu zasáhnout posluchače.

Tato technická a dramaturgická revoluce se promítla také do mezinárodní rozhlasové dokumentaristiky. V raných 70. letech zde již bylo několik zásadních, zlomových produkcí, takže každý mohl postřehnout opravdovou proměnu žánru. Estetika feature, jeho ambice, jeho sebe prezentace a hodnotový řád se změnil k nepoznání. Připomínalo to vývoj od dostavníku k raketě.

Velký třesk v mezinárodním rozhlasovém dokumentu přišel v roce 1974. Cesty tří rozhlasáků se poprvé zkřížily na festivalu v Ohridu, v Makedonii. Byli to Ake Blömstrom ze Švédska, Belgičan Andries Poppe a já. Byli jsme jako tři rozhlasové atomy, souzení si navzájem osobně i profesionálně, ovlivňující významně jeden druhého. Spojili jsme síly a schopnosti ve prospěch položení základů setkání rozhlasových dokumentaristů na mezinárodní úrovni. Ukázalo se, že je to rozhodnutí historického významu.

V Berlíně roku 1974 se odehrál výchozí okamžik novodobé rozhlasové dokumentaristiky. Redakce feature SFB stála v centru narůstající pozornosti rozhlasových kolegů, neboť odsud vycházela řada nových akustických myšlenek v produkcích „informativního rádia“. A taky proto, že jsme vyhráli spoustu cen. Ilustruje to dlouhý seznam referenčních návštěv Berlína roku 1974: BBC Londýn, YLR Helsinky, CBC Toronto, MR Budapešť, BRT Brusel, SR Stockholm, RDRS Basilej, JRT Zagreb, DR Kodaň.

Ovšem tento raný systém měl jednu zásadní slabinu: držel pohromadě na základě bilaterálních vztahů, to znamená, že lidé z Redakce feature SFB – P. L. Braun nebo Klaus Lindemann měli kontakt vždy jen s jednou partnerskou stanicí. Chyběly partnerské vztahy mezi stanicemi navzájem. V roce 1975 se tedy Blömstrom, Braun a Poppe rozhodli svolat první Mezinárodní konferenci feature. Byl to obrovský krok, sledující modernizaci a kvalitativní rozvoj rozhlasové dokumentaristiky nejen v berlínském centru, ale ve všech rozhlasových centrech.

Velké přípravy na první IFC (The International Feature Conference, Berlín, 23.–27. července 1975) se staly výzvou i protestem. Organizátoři neusilovali o souhlas z EBU – orgánu odpovědného za pořádání mezinárodních rozhlasových konferencí. Nechtěli riskovat, že budou nuceni ustavovat komisi, v níž rovným dílem zasednou reprezentanti přátel i nepřátel, kteří by pak konferenci svolali a rozběhli. Takhle se konference naopak svolala sama. Byl to její vlastní výtvor.

Druhý risk spočíval v tom, že jsme při rozeslání pozvánek totálně ignorovali hierarchii rozhlasových společností. Lidé jsme zvali podle talentu a jejich touhy po novinkách, experimentu, ne kvůli jejich pozici.

Pro pochopení nutnosti takto neobvyklých kroků je nezbytné uvědomit si následující:

- a) Rozhlasová dokumentaristika nebyla chápána jako samostatná profese. Jen velmi málo rozhlasových stanic mělo samostatnou redakci dokumentu (s vlastními zaměstnanci, rozpočtem, regulárními programovými řadami a stálými vysílacími časy).
- b) Dokument se většinou krčil jako ubožák v redakci rozhlasových her a nejčastěji byl vnímán jako nežádoucí vandrák bez organizačního zastřešení. Většina dokumentaristů užívala tradiční způsob vyjádření; produkce a management většinou také fungovaly konzervativně.
- c) Aby bylo možné pozvat dokumentaristy z východních i západních rozhlasů a usadit je k jednomu stolu, museli jsme jaksi ošálit jejich zastřešující organizace (OIRT na Východě a EBU na Západě) a politické překážky jejich schvalovacích procedur.

To všechno se podařilo a první IFC byla ustanovena. Nebyl to výraz politické vůle „západní“ nebo „východní“ zastřešující organizace, dokonce to nebyl ani výsledek spolupráce mezi Blömstromovou, Braunovou a Poppeovou rozhlasovou domácí stanicí (SR, SFB, BRT). Bylo to cosi mnohem menšího a osobnějšího. Ve skutečnosti to drželo pohromadě stiskem ruky mezi Ake, Andriesem a Leem, který byl čímsi víc než profesionálním pozdravem. Svorníkem byla myšlenka o akustické emancipaci rozhlasového dokumentu a vize o překračování hranic, pouta přátelství a těsné spolupráce. To byla naše cesta. Právě takto se to stalo, takto to začalo. V očekáváních první konference byl stvořen nový svět mezinárodní rozhlasové dokumentaristiky.

Byl to zpočátku velmi malý svět, pouhých 16 účastníků ze 14 zemí: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, bývalá Jugoslávie, Kanada, Holandsko, Norsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a USA. Přesto už tato první konference přivedla k sobě protagonisty rozhlasového dokumentu, jako byli Zvonimir Bajsic (Zagreb) nebo René Farabet (Francie), kteří se později zapsali do historie tohoto žánru, nebo lidé jako Karl Schmidt (Earplay USA), Knud Ebesen (Kodaň), Michael Littleton (Dublin) a Alfred Treiber (Vídeň), kteří se později stali úspěšnými rozhlasovými manažery. Dohromady to byla velmi inspirativní, životaplná cikánská parta, nikdo z vysokých pozic, ale všichni velmi důležití. Pro mnoho z nich jsme museli použít nějakou fintu, aby mohli být vysláni do Berlína jako oficiální reprezentanti svých rozhlasových stanic.

Tato finta spočívala v čistě soukromém pozvání včetně úhrady hotelů a dalších výdajů během jejich pobytu v Berlíně. To znamenalo, že byli zcela nezávislí a zabránili tomu, aby kolem stolu berlínské konference zasedli jejich šéfové. Každý delegát dostal 32 německých marek na den a 35 marek na noc v hotelu. Když započteme i náklady na zábavu a denní program, celá konference stála přesně 7 537,68 marek – nízká cena za start Nového světa.

První konference si stanovila tři úkoly:

1. Zjistit, jaká je situace radiodokumentu v rozhlasových stanicích účastnických zemí, tzn. zaměstnanci, peníze, technická vybavenost, a jak je rozhlasový dokument včleněn do organizační struktury stanice. Závěry: prakticky žádní zaměstnanci, málo peněz, často nedostupné kvalitní studio, zastaralá nahrávací technika a s několika výjimkami, nízký nebo dokonce zcela absentující organizační status.
2. Zjistit, jaké jsou převažující názory na dokumentární produkci a demonstrovat ukázkou jednoho typického a jednoho netradičního dokumentu, respektive demonstrovat produkci každé účastnické rozhlasové stanice. Závěry: spousta tradičních šmejdů, několik radiofonických zlatých valounů a čtyři diamantové klenoty na export.
3. Zjistit příležitosti ke spolupráci: Jak si můžeme navzájem poskytnout redakční, finanční a technickou podporu v zájmu produkování většího množství vysoce kvalitních rozhlasových dokumentů?

Výsledky:

První The International Feature Conference nastartovala energický nástup opomíjeného programového žánru. V Belgii, Rakousku a Maďarsku znamenala založení nových redakcí feature. Začal import a export dokumentárních klenotů. Začala éra mezinárodních koprodukcí. Konference končila jednomyslným rozhodnutím, že by se měla pořádát každý rok, přičemž ta příští bude opět v Berlíně.

A pak jsme si zazpívali rozhlasovou dokumentaristickou Internacionálu: „Wacht auf, Verdammte dieser Erde“ (Ó povstaň, ty zatracený této Zemi). Všichni věděli, že rozhlasový dokument čekají lepší časy. Mohli jsme se o tom vzájemně přesvědčit.

O třicet let později:

Duben 2004

Osud byl ke mně milostiv a já jsem nejen naživu, ale navíc v situaci balónu, který si poletuje a obhlíží svět rozhlasového dokumentu. Rád bych tedy z nebe utrousil několik poznámek.

To vnitřní pravidlo The IFC – ono překračování hranic a osobní přátelství, ta vzájemná profesní laskavost k práci jednoho každého z nás spolu s obyčejnými lidskými vztahy, právě toto vnitřní pravidlo prokázalo velkou odolnost, neboť v tomto roce – 2004 – byla svolána už 30. The International Feature Conference. Třicet konferencí za třicet let bez jediné absence! Téměř dojemný a absolutně ojedinělý fenomén v dějinách médií. Výtečné! Tím spíš, že je to vše věnováno „akustickému bastardovi“.

Konference, která objela celý svět a byla organizována ve většině rozhlasových metropolí, se stala mobilním domovem rodiny tvůrců feature, svorníkem učení a sounáležitosti. A kdekoli ta Mekka v určitém roce byla, bratři a sestry feature světa mohli sbalit své profesionální kufríky a přijet tam. Jaká to byla nesmírná radost všechny vás vždy znovu vidět!

Žádná schůzka dovedných trpaslíků, žádné kroužení kolem rychlých a tučných prebend, ale místo pro pomalý a důkladný vývoj.

Jsem melancholický a zároveň pyšný, když přehlížím tu dlouhou galerii výjimečných osobností rozhlasového feature a znovu je slyším říkat: „Tyhle Konference byly tím nejlepším v průběhu mého profesního života, změnily mi život, už jsem se víckrát necítil osaměle, jaká podpora a kolik setkání s ostatními i se sebou samým!“ Všichni ti blázniví oři, mnozí z nich už mrtví, mnozí už v ústraní, ale sem a teď přichází silný proud, tolik nových přichází znovu a znovu, mladých, čerstvých, energických – jen poďte, vy osamělé začínající hvězdy, poďte sem. Právě tahle Konference bude plná smíchu, lásky, úžasu, objevů a překvapení. Poďte, buďte vítáni a rozumějte, prosím – vy jste teď Konference.

Ke kolekci mistrovských děl rozhlasového dokumentu budiž řečeno následující – tato šňůrka perel, navlěkaná během třiceti let, je pro nás drahocenným náhrdelníkem, značně již obnošeným. Není důležité, kdo co produkoval a komu co patří, to jsou běžné věci denní spotřeby. Ale dotkli jsme se v nich tajemství vnitřní identity světa feature: to je ta neutuchající připravenost vejít do zbraně proti všem opozičním silám. Nikdy za celých třicet let jsem neviděl přívětivou krajinu nebo plodné místo pro růst a rozvoj feature. Vždycky nám foukal ostrý vítr do tváře, vždycky

ky. Objevily se hvězdy našeho řemesla, po léta zářily a pak zapadly a zazářily nové. Vznikly nové vůdčí redakce, po léta vydávaly energii, pak zhasly a nové začaly rudě žhnout. Přichází to a odchází, ten milý dokumentaristický svět v permanentní proměně.

Těleso s velkým počtem mimořádných, důvěryhodných a morálně pevných lidí. Lidí, kteří nesou na bedrech více než jen vlastní práci, lidí, ochotných prosadit Konferenci nebo udělat jinou práci, kteří věří – abych dal alespoň jeden vynikající příklad: Edwin Brys.

Teď je čas, aby muž v balónu poslal dolů narozeninové přání. Feature je opravdu nemanželské dítě rozhlasu, zřejmě jediné, které vyrostlo, pěkně přibralo a zastavilo všechny pokusy je usmrtit. Připomínám první přikázání, nejdůležitější schopnosti rozhlasového dokumentu: flexibilita, všestrannost, přizpůsobivost. Přeji mu, aby přidal ještě schopnost měnit se. Musíte být stále noví, ne pořád staří.

Drazí přátelé,

tímto otvírám permanentní seznam přání, varování, doporučení, receptů, strategií. Jste zváni, jeden každý z vás, prodloužit jej o další léta. Feature je věčný.

Amsterdam 1999

///CD 1///

José Pivín: Kamerunská opera

(Radio France, 1976, IFC Berlin, bonus, čas 0:46)

Otevřeme naši zázračnou krabičku (CD box) jedním z těch zvuků, které ulpívají v paměti. Jsme v centrální africké buši: ptáci v nesnázích, zvuky sekery, pak praskání právě poraženého stromu. V šelestu větví a listů padá strom jako v agonickém pláči. Ticho, které následuje, je tíha sama – zvláštní, jak dlouhých se může zdát 46 vteřin... Nezapomenutelná scéna jednoho z mistrů žánru.

Peter Leonhard Braun: Zvony Evropy

(SFB, Germany, 1973, IFC Berlin, čas 21:11)

„V Evropě vyzvánějí kanóny a zvony střílejí.“ Klíčová věta z klasické práce Petera Leonharda Brauna. Kronika evropské historie vyprávěná bronzovými hlasy, jež doprovázely slavnosti i neštěstí, války i svobodu, povodně a velké požáry, křty i pohřby. Hlasy, jež byly pleněny během válečných časů, aby z nich vznikly zbraně. Všechno zde – epický podtón, impozantní zvuk, průzračnost slova, čteného na detail, přímo do ucha – to vše vytváří mistrovské dílo.

(Pozn. AH: S přihlédnutím k pracovnímu překladu Miroslava Stuchla, zdroj: pozůstalost Zdeňka Boučka.)

Tavicí pec, scéna první

Ve dvě hodiny ráno byl do pece vložen první měděný ingot.

A další a další jdou do toho ohnivého břicha.

Spolu s pětasedmdesáti cínovými centýři.

Nakrmit zvony.

Bronz.

Tavicí pec, scéna druhá

Nastal ten okamžik.

Rudá polévka žlutobíle vře: 1120 stupňů.

Dnes ráno bude odlito 16 zvonů.

Tavicí pec, scéna třetí

Nikdy nikdo nebude svědkem zrození zvonu. To se odehrává dole, pod zemí. Přímo před pecí je zakopáno šestnáct forem. Půdu upěchovali, aby formy nepraskly pod tlakem žhavého kovu.

Tavicí pec, zastaveno

A ticho před odlitím.

A v tom tichu vzrušení

Rolník z vesnice Frisian, který čeká na tři z nových zvonů, sundává klobouk. Jejich duchovní skládá ruce k požeňování. Je to tak, jak to bývá vždycky.

Duchovní se modlí

Prosíme tě, všemohoucí Bože, ty tvůrce dobrých a dokonalých darů, jenž jsi propůjčil lidem umění odlévat zvony z rudy země, prosíme tě o milost, aby nové zvony, jež budou dnes odlity, se podařily a pro všechny časy zvěstovaly tvoji důstojnost, a aby mohly v Ježíši Kristu vykoupenou obec svolávat k bohoslužbě. Amen.

Slévač

Ve jménu božím začněme.

Zvuky vytékající zvonoviny, nářadí dělníků, povely, vtékání zvonoviny do forem

Narození zvonu je možné jen slyšet.

Když se bronz s nechutí a lenivě loudá z pece. Jako hořící bláto. Pak prská v přívodních kanálcích a se zpěvem dopadá do zakopaných forem. Vzduch, který je v nich obsažený, se sykotem uniká.

Odlévání zvonů

Zvony.

Zvon je kovový výkřik. Proto je životně důležitý. Dává lidem znamení, varuje je rychleji, než by to dokázal jakýkoli posel, rychleji, než dokáže hlas.

Oheň. Bouře. Povodeň. Útok. Nálet.

Obecní zvon. Svolává shromáždění, bohoslužby, oznamuje čas. Zvoní k svatbám, křtům i smrti.

Zvon je hudba.

Zpívá k svátkům, velebí Boha a oslavuje mír.

Zvon je prostitutka.

Vykřikuje, co se mu zlíbí. Také vraždu, spiknutí, revoluci, popravu, mor, hlad a válku.

Zvon je taky materiál. Měď a cín. A to je jeho osud.

Výstřely a tanky

Ve válečném roce 1940 vydali němečtí nacisté strohý rozkaz: „K zajištění rezervních zásob kovu pro případ dlouhotrvající války musí být všechny německé kostelní zvony předány armádnímu průmyslu.“ Měď a cín jsou strategické kovy. Jejich přirozené zásoby na německém území jsou zanedbatelné.

Podle záměru Hermanna Göringa mělo být v celém Německu zachováno pouze deset zvonů. Církevní autority nakonec dosáhly ústupku a uchovaly pět procent původního počtu. Konečná ztráta: 47 tisíc zvonů.

Mosazné patrony do granátů a munice pro děla. Měď do ložisek těžkých motorů. Letecký průmysl vyžaduje neustálý přísun cínu.

A německé válečné vozy, ten obrněný kolos se zvolna valí Evropou.

Německé zvony už nestačí. Své zvony dodalo Polsko. Československo. Holandsko. Belgie. Francie. Itálie. Rakousko. Maďarsko.

33 tisíc zvonů pro německý válečný průmysl.

Ruční granát a doznívající zvon

Na konci války je v Evropě ticho jako na hřbitově. Dohromady chybí 80 tisíc zvonů. Ve věžích visí často už jen jeden zvon – ten nejmenší – umíráček.

Na úzkém hřbitově před maďarským venkovským městem Šoproň vyzvání umíráček za starého Laszla Bozo. Zemřel před třemi dny. Za vyzvánění nyní farář vyšel z hrobníkovy domu a přichází ke kapli.

Kaple

Příbuzní sedí, přátelé stojí.

Rakev je zdobená zlatem, pokrytá květinami, hořícími svícemi.

Po celé Evropě, v každém jazyce je toto poslední představení stejné pro všechny.

Mušský kostelní chór

/.../

Tíkot kostelních hodin

V noci na neděli 1. února roku 1953 se zastavily hodiny podél celého bezbranného holandského pobřeží. Prudká bouře ze severozápadu natlačila na několik dnů do Kanálu vodní masy Atlantického oceánu. Hurikán potom před sebou převalil obrovskou vlnu přes pobřeží. Byl úplněk, jarní příliv, řeky se rozvodnily.

A pak, ve světle úplňku, se k ochranným hrázím vydala Smrt. Zkouší, která z nich vydrží. Za hrázemi, v hluboko ležících nížinách, v poldrech všechno spí. V pět hodin se protrhla první hráz. S bouřlivým burácením se zpěněné moře prodralo na druhou stranu a zmocnilo se otevřené krajiny tak rychle, že nikdo nemohl uniknout. Vše ztichlo. Když se první spáči probudí a utonou v potopených postelích, zaslechnou jen praskání okenních tabulek a víření vody.

Hodinový mechanismus, pět úderů

Zuřivá bouře a ničivé moře, zvon Ouwerkerku

Starostu Ouwerkerku, vesnice na samém konci ostrova v poldru v Schouwen, budí telefon. Přichází voda. Staros-